

Chefsjustitieombudsmannen
Erik Nymansson

Kritik mot Gävle tingsrätt för bristfällig och långsam handläggning av ett tvistemål

Beslutet i korthet: Vid Gävle tingsrätt har det funnits brist på domare. ChefsJO har granskat handläggningen av två tvistemål vid tingsrätten.

I det ena tvistemålet ställdes den planerade huvudförhandlingen in på grund av domarbrist. Målet blev sedan liggande sju månader innan det på nytt sattes ut till huvudförhandling. När målet avgjordes hade handläggningen pågått i omkring ett år och två månader. I beslutet gör chefsJO vissa uttalanden om en domstols skyldigheter inför och efter att en förhandling ställs in. ChefsJO anser att det är mycket bekymmersamt att huvudförhandlingar ställs in för att de inte kan bemannas. Han konstaterar att det efterföljande dröjsmålet i utsättningen ledde till att handläggningen drog ut på tiden, men finner inte anledning att uttala någon kritik mot tingsrätten.

I det andra tvistemålet uppgick den sammanlagda handläggningstiden till omkring tre år och tre månader. Under handläggningen hade tingsrätten hållit tre sammanträden för muntlig förberedelse och två huvudförhandlingar hade ställts in. Det hade även förekommit en period om nio månader då till synes inga aktiva handläggningsåtgärder hade vidtagits. ChefsJO gör i beslutet bedömningen att tingsrätten brustit i sin skyldighet att driva förberedelsen i riktning mot ett snabbt avgörande. Tingsrätten kritiserar för den bristfälliga och långsamma handläggningen. Även lagmannen kritiserar för att han inte har agerat för att få målet avgjort med den skyndsamhet som krävts.

Anmälan

I två anmälningar till JO den 6 september och den 18 september 2025 klagande AA (dnr 10088-2025) respektive BB (dnr 10630-2025) på Gävle tingsrätts handläggning av två tvistemål.

AA anförde bl.a. följande. Han är part i ett mål vid tingsrätten som inleddes 2022. Huvudförhandlingen har skjutits upp flera gånger utan att det funnits sakliga skäl för det. Detta skedde senast den 5 september 2025. Då ställdes förhandlingen in för att motpartens ombud inte hade fått del av handlingar i tid.

BB anförde bl.a. följande. Han företräder en part i ett mål vid domstolen där huvudförhandlingen ställdes in den 27 mars 2025 på grund av domarbrist. Sedan dess har ingenting hänt i målet.

Utredning

JO hämtade in bl.a. Gävle tingsrätts dagboksblad i respektive mål och begärde därefter att tingsrätten skulle yttra sig över anmälningarna.

Gävle tingsrätt yttrade sig genom lagmannen CC. I remissvaret på AA:s anmälan hänvisar tingsrätten till uppgifter som lämnas i yttrandet över BB:s anmälan. Det senare yttrandet redovisas därför först.

Tingsrättens yttrande i dnr 10630-2025

Domstolen anförde bl.a. följande om handläggningen.

Målet inleddes genom en ansökan om återvinning av en treskodom som kom in till tingsrätten i november 2024. Tingsrätten höll sammanträde för muntlig förberedelse i januari 2025. Vid sammanträdet beslutades att huvudförhandling skulle hållas i april och parterna kallades muntligen till förhandlingen. Planen var att tre domare skulle avgöra målet. I början av mars blev rotelinnehavaren sjukskriven. Några veckor senare konstaterade tingsrätten att tillgängliga domare inte fanns till den planerade huvudförhandlingen varför den ställdes in. På grund av den ordinarie rotelinnehavarens sjukskrivning gjordes en organisationsförändring vilken innebar att ny rotelinnehavare blev en rådman som tillträdde sin tjänst i juni. Målet är nu utsatt till huvudförhandling i december.

Efter att ha redogjort för relevant lagstiftning redovisade tingsrätten i huvudsak följande bedömning.

För att rätt kunna bedöma omfattningen av de brister som jag anser att tingsrättens handläggning är behäftad med är det nödvändigt att kort beskriva hur arbetssituationen sett ut under den aktuella perioden.

Som måhända är bekant är Gävle en av de orter där det finns ett pågående gängkrig. Detta har i vart fall pågått sedan 2020–2021 och är i mycket hög grad allttjämt framträdande och påverkar tingsrättens verksamhet. I skrivande stund kan noteras att tre olika skjutningar, varav en med dödlig utgång, inträffat inom tingsrättens domkrets den senaste månaden. Under den tid som konflikten pågått har tingsrätten hållit en mängd resurskrävande rättegångar angående mord, mordförsök, sprängningar med mera och därmed sammanhängande allvarlig brottslighet av annan karaktär; till exempel grovt vapenbrott.

På grund av vakanser, sjukskrivningar (både på heltid och halvtid) samt andra hälsorelaterade begränsningar hos domare, har under större delen av den period som anmälan avser det i praktiken funnits endast fyra domare, inkluderande undertecknad, som kunnat hantera mer omfattande och allvarliga brottmål. Tingsrätten ska vid full kapacitet ha sju rådmän plus lagmannen. Personalsituationen har medfört att mål med häktade, ungdomsmål och andra mål och ärenden av förturskaraktär med nödvändighet har fått prioriteras.

Med detta sagt så kan jag konstatera att tingsrätten inte levtt upp till de krav som ställs på handläggningen i det mål som anmälan avser. Jag anser inte att de rådmän som varit involverade i målet har brustit i något avseende. Den ordinarie rotelinnehavaren vidtog lämpliga åtgärder för att målet skulle kunna avgöras när han väl var tillbaka efter sin sjukskrivning. Den rådman som bevakade roteln under den ordinarie rotelinnehavarens sjukskrivning vidtog erforderliga åtgärder.

När det slutligen gäller den rådman som tog över roteln den 5 juni 2025 blev han omgående anlita för att hantera mål som hade anknytning till gängkonflikten

och har därefter haft en tämligen full kalender med ett antal ganska komplicerade mål.

Min slutsats är att det är mitt ansvar som lagman att, trots de utmaningar som personalbristen medfört, se till att sådana situationer som anmälan avser inte uppstår. Det finns inget annat att göra än beklaga den uppkomna situationen.

Av kompletterande upplysningar som JO hämtade in från tingsrätten beträffande personal- och arbetsläget framgick bl.a. att domstolen sedan en tid tillbaka har fem tingsfiskaler samt att en ordinarie rådman avslutade sin anställning i augusti 2025.

Inför ärendets avgörande begärde JO på nytt in tingsrättens dagboksblad där det framgick att tingsrätten meddelat dom i målet den 21 januari 2026.

Tingsrättens yttrande i dnr 10088-2025

Domstolen anförde bl.a. följande om handläggningen.

Twistemålet som anmälan avser kom in till tingsrätten i oktober 2022. Målet har samband med två andra tvistemål som inleddes i november och december samma år. Tingsrätten har handlagt målen parallellt men inte fattat ett beslut om gemensam handläggning. Under handläggningen har sammanträde för muntlig förberedelse hållits vid tre tillfällen och två planerade huvudförhandlingar har ställts in. I oktober 2025 översändes ett utkast till huvudförhandlingsplan till parterna för synpunkter. Målen är preliminärt utsatta till huvudförhandling med start i slutet av januari 2026.

Efter att ha redogjort för relevant lagstiftning redovisade tingsrätten i huvudsak följande bedömning.

Inledningsvis vill jag hänvisa till mitt yttrande till Justitieombudsmannen i dnr 10630-2025 rörande arbetsbelastningen på tingsrätten. Även beträffande den nu aktuella anmälan torde samma omständigheter som jag redovisat i det yttrandet ha påverkat hanteringen av de aktuella målen vad gäller prioriteringar.

Jag kan för övrigt konstatera att det sätt på vilket parterna och deras ombud fört de olika processerna inte varit ägnat att underlätta handläggningen.

Detta är tyvärr inte någon ursäkt, möjligen en bidragande orsak, för de brister som tingsrättens handläggning är behäftad med. Tingsrätten har inte utnyttjat de bestämmelser som finns för att föra ett tvistemål fram mot ett avgörande inom rimlig tid.

Handläggningen visar att en mängd omständigheter inte retts ut i tid. Tingsrätten borde ha varit betydligt mer aktiv och ställt krav på parterna med hjälp av de verktyg som framför allt rättegångsbalken tillhandahåller.

Ett formellt beslut borde ha fattats om att handlägga målen gemensamt och i samband med det borde ha bestämts i vilket mål den fortsatta diarieföringen skulle ske.

En tidsplan borde ha upprättats. I den mån parternas respektive talan var oklar borde tingsrätten exempelvis kunnat utnyttja möjligheten till ett s.k. stupstocks-föreläggande.

En sammanställning har upprättats i enlighet med 42 kap. 16 § rättegångsbalken. Dock torde handläggningen av samtliga tre mål ha tjänat på att sammanställningen hade producerats mycket tidigare än vad som blev fallet. Någon direkt

uppföljning efter att sammanställningen skickades till parterna förefaller inte ha skett.

De muntliga förberedelser som hållits har inte varit tillräckligt grundliga då flera olika omständigheter inte har retts ut.

Vad gäller ansvar för hanteringen så konstaterar jag att även om jag inte uppmärksammats på tillståndet i de aktuella målen förrän tingsrätten förelades att yttra sig till Justitieombudsmannen, så har jag sedan den 1 april 2024 de facto haft ansvar för situationen. Jag beklagar att jag har brustit i det avseendet och antar att detta förhållande kommer att medföra kritik från Justitieombudsmannen.

För att i någon mån minimera tingsrättens tillkortakommanden har målen fördelats till en rådman som är effektiv i sin handläggning och målen är sålunda preliminärt utsatta till huvudförhandling med start i slutet av januari 2026.

Vad gäller hanteringen före mitt tillträde som lagman avstår jag från att närmare kommentera ansvarsfrågan men jag är av den uppfattningen att tingsrätten som helhet förtjänar kritik.

Jag avser att gå igenom händelseförloppet i dessa mål med all personal för att någon liknande situation inte ska uppstå igen.

AA yttrande sig över tingsrättens remissvar och framställde senare ytterligare klagomål mot tingsrättens handläggning.

Av dagboksblad som JO hämtade in inför ärendets avgörande framgick att tingsrätten meddelat dom i alla tre målen den 2 februari 2026.

Rättsliga utgångspunkter

Enligt 2 kap. 11 § andra stycket regeringsformen ska en rättegång genomföras rättvist och inom skälig tid. Vidare framgår av 42 kap. 6 § tredje stycket rättegångsbalken, RB, att rätten ska driva förberedelsen i ett tvistemål med inriktning på ett snabbt avgörande.

I 42 kap. RB anges ett antal handläggningsåtgärder som rätten ska vidta, om de inte är obehövliga, för att ett mål ska blir klart för ett avgörande.

I 14 kap. RB finns bestämmelser som reglerar förutsättningarna för att behandla flera mål mellan parter genom kumulation eller genom gemensam handläggning.

Enligt 5 § förordningen (1996:271) om mål och ärenden i allmän domstol ska det under handläggningen av ett mål eller ärende fortlöpande registreras vilka handlingar som kommer in till domstolen, vilka åtgärder som domstolen utför i målet eller ärendet och vad som i övrigt förekommer i detta.

Av 15 § förordningen (1996:381) med tingsrättsinstruktion (tingsrättsinstruktionen) framgår att det för varje mål och ärende vid varje tidpunkt ska finnas en ansvarig domare.

Av 1 § tingsrättsinstruktionen framgår att lagmannen ansvarar för tingsrättens verksamhet och ska se till att den bedrivs effektivt och enligt gällande rätt. Av detta följer att lagmannen är den som är ytterst ansvarig för att mål och ärenden

drivs fram mot ett avgörande inom skäligen tid. I det ansvaret ligger en skyldighet att agera och vidta åtgärder när ett mål inte kan avgöras inom rimlig tid. (Se bl.a. mina beslut JO 2025 s. 63, dnr 9421-2024 m.fl., och den 27 februari 2026, dnr 8774-2025).

Bedömning

Tingsrättens handläggning i dnr 10630-2025

Det aktuella tvistemålet inleddes vid tingsrätten i november 2024 och var klart för att avgöras i februari året därpå. Den 27 mars 2025 beslutade tingsrätten att huvudförhandlingen som var utsatt till den 24 april 2025 skulle ställas in på grund av domarbrist. Efter det avstannade handläggningen fram till slutet av oktober då tingsrätten på nytt kallade till huvudförhandling. Målet avgjordes i januari 2026 och den sammanlagda handläggningstiden uppgick slutligen till omkring ett år och två månader.

Jag har inget att anmärka på tingsrättens handläggning av målet fram till dess att den första huvudförhandlingen ställdes in. När det gäller domstolens hantering därefter vill jag framföra följande.

Tingsrätten har beskrivit att bemanningen vid domstolen har påverkats av bl.a. vakanser och sjukskrivningar under större delen av den period som anmälan avser. Tingsrätten ska normalt ha sju rådmän och en lagman. En följd av personalläget var att endast tre ordinarie rådmän och lagmannen kunde hantera de mer omfattande brottmål som pågick under den aktuella tiden. När den domare som ansvarade för tvistemålet blev sjukskriven i början av mars 2025 gjordes bedömningen att huvudförhandlingen i april inte kunde bemannas. Förhandlingen ställdes därför in.

Det är mycket bekymmersamt att huvudförhandlingar behöver ställas in på grund av domarbrist. När en domstols resurser inte räcker till för att bemanna en utsatt huvudförhandling ankommer det på domstolen och ytterst lagmannen att överväga om det finns åtgärder som kan vidtas för att se till att förhandlingen ändå kan genomföras som planerat (jfr JO 2025 s. 63, dnr 9421-2024 m.fl.). Det kan t.ex. handla om att omfördela mål eller ta in externa resurser. Om sådana åtgärder inte kan ske eller är otillräckliga och förhandlingen därför behöver ställas in är det angeläget att domstolen snarast kallar till en ny huvudförhandling. Inom vilken tid en ny förhandling ska sättas ut är beroende av bl.a. orsaken till att den förra förhandlingen ställdes in, vad saken gäller och hur gammalt målet är. (Jfr mitt beslut den 16 januari 2025, dnr 8128-2024 med där gjorda hänvisningar.)

Det framgår inte av tingsrättens yttrande om och i så fall vilka ansträngningar domstolen gjorde inför den första huvudförhandlingen för att se till att den blev av. Med tanke på att den ordinarie rotelinnehavaren blev sjukskriven i början av mars och huvudförhandlingen var tänkt att genomföras först i slutet av april, borde åtgärder av det slag som nämns ovan enligt min mening ha övervägts.

Efter att huvudförhandlingen hade ställts in blev målet liggande sju månader innan det på nytt sattes ut till huvudförhandling. Att målet fick vänta så länge på att sättas ut var naturligtvis inte tillfredsställande och innebar att handläggningen drog ut på tiden. Som jag uppfattar tingsrätten var tidsutdräkten en följd av den bemannings- och arbetssituation som förelåg vid tillfället.

Jag kan utifrån de uppgifter som tingsrätten har lämnat konstatera att personal- och arbetsläget hos domstolen har varit ansträngt. Som JO tidigare har framhållit är det under sådana förhållanden särskilt viktigt att domstolen är organiserad på ett sätt som skapar förutsättningar för en effektiv handläggning samt att det finns tydliga rutiner och prioriteringar i verksamheten för bl.a. utsättning av mål som inte är förtursmål (se JO:s uttalanden efter en inspektion av Hovrätten för Nedre Norrland i oktober 2022, dnr 7587-2022. Jfr mina uttalanden efter en inspektion av Kalmar tingsrätt i september 2025, dnr 9398-2025). Detta är lagmannens ansvar.

Jag har i det här ärendet inte närmare granskat tingsrättens organisation och saknar kännedom om huruvida det under den aktuella tiden fanns tydliga rutiner för utsättning av mål där huvudförhandlingen tidigare hade ställts in. Mot den bakgrunden – och med beaktande av den tid inom vilken målet slutligen avgjordes – avstår jag från att uttala mig i frågan om tingsrätten borde ha hanterat utsättningen på ett annat sätt. Jag vill dock framhålla att det många gånger kan vara lämpligt att boka ut ett mål till huvudförhandling på nytt i nära anslutning till att en förhandling har ställts in och att sätta ut mål med längre framförhållning. En sådan handläggning bidrar till förutsebarhet för såväl domstolen som parterna.

I sammanhanget noterar jag vidare att tingsrätten inledningsvis bedömde att målet skulle avgöras av tre domare och att det ställningstagandet senare kom att ändras. Av en anteckning i dagsboksbladet framgår att tingsrätten den 27 oktober 2025 beslutade att målet skulle avgöras av en domare. Dagen efter kallade tingsrätten på nytt till huvudförhandling. Enligt min mening hade frågan om rättens sammansättning vid huvudförhandlingen med fördel kunnat övervägas i ett tidigare skede. Det kan inte uteslutas att målet då hade kunnat avgöras tidigare.

Sammanfattningsvis finns det alltså åtgärder som en domstol bör vidta för att se till att ett mål blir utsatt till huvudförhandling och avgjort inom skälig tid. Det som har kommit fram i ärendet ger mig inte tillräcklig anledning att uttala någon kritik mot tingsrätten i detta avseende. Jag vill dock understryka vikten av att mål inte blir liggande länge i väntan på att sättas ut.

Tingsrättens handläggning i dnr 10088-2025

Twistemålet som anmälan avser anhängiggjordes vid tingsrätten i oktober 2022 och avgjordes i februari 2026. Den sammanlagda handläggningstiden uppgick därmed till omkring tre år och tre månader.

En bidragande orsak till den långa handläggningstiden synes ha varit att det pågick två andra mål som hade samband med och handlades parallellt med det aktuella målet. Som tingsrätten framfört i sitt yttrande borde domstolen ha övervägt att med stöd av bestämmelserna i 14 kap. RB förordna att målen skulle handläggas gemensamt och samtidigt bestämt i vilket av målen diarieföring fortsatt skulle ske. Utredningen talar för att detta skulle ha underlättat handläggningen.

Den huvudsakliga anledningen till att målet pågick så länge var dock av allt att döma sättet på vilket tingsrätten bedrev förberedelsen i målet. Av utredningen framgår att tingsrätten höll sammanträde för muntlig förberedelse i april 2023, oktober 2023 och februari 2024. Protokollen från de två första sammanträdena är mycket kortfattade och jag noterar att tingsrätten inte vid något sammanträde upprättade en fullständig tidsplan för målets fortsatta handläggning. Efter den tredje muntliga förberedelsen, som ersatte en planerad huvudförhandling, skedde viss skriftväxling under mars, april och maj 2024. Såvitt framgår av dagboksbladet vidtog tingsrätten därefter inga aktiva handläggningsåtgärder för att driva målet framåt förrän i slutet av februari 2025. En sammanställning upprättades då i ett av sambandsmålen. Sammanställningen diariefördes dock inte i det aktuella målet, vilket är en brist. Några månader senare kallade tingsrätten på nytt till huvudförhandling att hållas i september 2025. Den huvudförhandlingen ställdes in samma vecka som den skulle ha genomförts på grund av att ett partsombud inte hade fått del av alla handlingar i målet. Handläggningen fortskred därefter och målet avgjordes slutligen i februari 2026.

Jag kan konstatera att tingsrättens handläggning inte har levt upp till kravet i 42 kap. 6 § tredje stycket RB att rätten ska driva förberedelsen i riktning mot ett snabbt avgörande. Även om parterna genom sin processföring kan ha bidragit till att handläggningen drog ut på tiden ligger ansvaret för att driva förberedelsen framåt ytterst på tingsrätten. Som tingsrätten har konstaterat i sitt yttrande, borde domstolen ha varit betydligt mer aktiv såväl i sin materiella som processuella processledning och använt sig av de möjligheter att påskynda målet som rättegångsbalken tillhandahåller.

Den bristfälliga och stundtals långsamma handläggningen ledde till att målet fick en handläggningstid som enligt min mening klart överstiger vad som är rimligt för ett mål av förevarande slag. Tingsrätten kritiserar för detta.

Som redovisats ovan har lagmannen ett övergripande ansvar för att mål och ärenden blir avgjorda inom skälig tid.

Det sagda innebär bl.a. att lagmannen ska se till att domstolen är organiserad på ett sätt som skapar förutsättningar för en effektiv handläggning av mål och ärenden. Det åligger också lagmannen att löpande hålla sig underrättad om arbetsläget och att självmant undersöka förhållandena om tillfredsställande

förklaringar inte ges till att äldre mål inte har avgjorts. (Se härom NJA 2021 s. 83, p. 11 och 12.)

JO har i flera tidigare ärenden betonat vikten av att en tingsrätt har fungerande rutiner för kontroll av äldre mål och ärenden som inte är avgjorda och konstaterat att ansvaret för att det finns ett sådant kontrollsystem ytterst vilar på lagmannen (se t.ex. JO:s beslut den 22 augusti 2019, dnr 7032-2018 med där gjorda hänvisningar).

Lagmannen CC har uppgett att han inte uppmärksammades på tillståndet i det aktuella målet och sambandsmålen förrän JO begärde att tingsrätten skulle yttra sig till JO i oktober 2025. Han hade då ansvarat för tingsrättens verksamhet i cirka ett och ett halvt år, bl.a. under den period om nio månader då till synes inga aktiva handläggningsåtgärder vidtogs i målet. Handläggningen av målet hade pågått i omkring tre år. Jag uppfattar CC som att han före JO:s begäran inte hade undersökt varför målet inte blivit avgjort. Även med beaktande av den rådande arbetsbördan och personalsituationen vid tingsrätten är det min uppfattning att CC härigenom har brustit i sin skyldighet att som lagman och därmed som ytterst ansvarig för domstolens verksamhet agera för att få målet handlagt och avgjort med den skyndsamhet som krävts. CC kan inte undgå kritik för detta.

Vad AA har framfört i övrigt och vad som annars har framkommit i ärendet ger inte anledning till några uttalanden från min sida.

Ärendena avslutas.

Beslutet har fattats av chefsJO Erik Nymansson. Dokumentet har fastställts digitalt och har ingen underskrift.

Rättssakkunniga Karin Hallåker har föredragit ärendena och byråchefen Stefan Nyman har deltagit i beredningen.